

Treći dio knjige sadrži poglavlja „Dodaci“ (s potpoglavljima, 182-205), „Kronika istarskog planinarstva“ (206-221), „Tablični prilozi“ (222-269), „Korištene kratice i pokrate“ (270-271), „Korišteni izvori i literatura, fotografije“ (272-291) te „Zahvala podupirateljima“ (292).

145 godina planinarstva u Istri iznimno je informativna i zanimljiva knjiga koja pruža uvid u bogatu povijest planinarstva u Istri. Bogato je ilustrirana i nudi mnogo korisnih informacija, kako za planinare, tako i za povjesničare. Kroz niz dojmljivih priča čitatelji će se upoznati s izazovima s kojima su se planinari i planinarska društva suočavali tijekom godina. Knjiga ističe neke od najpoznatijih planinarskih staza, vrhova i prirodnih ljepota Istre, pružajući slikovite opise i fotografije koje nadahnuju čitatelje da istraže te planinske krajeve. Treba pohvaliti autore koji su opisali uspjehe istarskih planinara, kako pojedinaca tako i planinarskih timova, koji su se istaknuli u lokalnim, nacionalnim i međunarodnim natjecanjima prikazujući njihovu strast, hrabrost i iznimna dostignuća u osvajanju planinskih vrhova, penjanju na stijene i istraživanju prirodnih fenomena. Ova je knjiga neizostavno štivo za sve zaljubljenike u planinarenje, istraživanje prirode i ljubitelje povijesti jer pruža inspirativan uvid u razvoj planinarstva u Istri tijekom 145 godina.

Željko Cetina

***Histria archaeologica*, sv. 52/2021, Pula 2022., 244 str.**

Novi broj časopisa *Histria archaeologica* na 244 stranice donosi četiri izvorna znanstvena članka, dva prethodna priopćenja, jedan pregledni znanstveni članak i jedan stručni članak. Na kraju je sveska dodan prilog „In memoriam“. Svi su radovi prevedeni na engleski jezik, dvostruko su recenzirani, recenzenti su iz Hrvatske i inozemstva, a njihova su imena abecednim redom navedena u impresumu.

Maja Čuka, Darko Komšo i Ivor Janković potpisuju članak „Ljubićeva pećina, preliminarna analiza keramičkih nalaza iz istraživanja 2021. godine“ (5-28). Rad kategoriziran kao prethodno priopćenje donosi rezultate preliminarne obrade keramičkih nalaza pronađenih prilikom arheološkoga istraživanja Ljubićeve pećine kod Marčane 2021., u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost „Prapovijesni lovci i sakupljači u Istri i obližnjim regi-

jama: obrasci života i kretanja tijekom kasnog pleistocena (PREHISTRIA)“. Prilikom toga arheološkog istraživanja zabilježeni su brojni ulomci keramike koji obuhvaćaju razdoblje od ranoga neolitika do brončanoga doba. Ulomci koji pokazuju karakteristike srednjega/kasnoga neolitika i ranoga eneolitika od iznimnoga su značaja jer to razdoblje u Istri nije jasno definirano i s njime su u vezi brojne nepoznanice.

U drugome radu, kategoriziranome kao stručni članak, „Novi podaci o gradinama na području Lanišća“ (29-39) Nenad Kuzmanović i Kristina Mihovilić† predlažu ubikaciju gradine *Nilinum*, koju posebno opisuje Puschi, a potom isti položaj s različitim nazivima spominju i drugi autori. Obilaskom terena i usporedbom različitih podataka navode da odgovara položaju gradine Podklanci kod Lanišća. Prikazani su položaji i ostaci gradina Gradišće kod Prapoća i Gradine kod Trstenika, čije je postojanje bilo upitno, a također su dokumentirane obilaskom terena, kao i ostaci i izgled gradine Kuk iznad željezničke stanice Buzet, i to usporedbom podataka prvih istraživača i stvarnoga stanja u prostoru.

Alka Starac se u članku „Konzole s bikovim protomama iz Pule“ (41-92), kategoriziranomu kao izvorni znanstveni članak, bavi dvjema konzolama od vapnenca s bikovim glavama iz Pule, nepoznatih okolnosti nalaza. Donosi pregled građevina u istočnome i zapadnome Sredozemlju ukrašenih bikovim protomama na frizu, arhitravu, konzoli, zaglavnome kamenu ili kapi-telu. Iz pregleda su vidljivi počeci primjene bikovih protoma u helenističkoj i rimskoj arhitekturi, njihova simbolička uloga, smjer širenja i vrste građevina na kojima se nalaze. S počecima Augustove vladavine otpočelo je razdoblje najveće popularnosti bikovih protoma na istaknutim dijelovima monumentalnih javnih građevina. Simboličko značenje bika povezano je sa službenom carskom ikonografijom. Kroz cijelo razdoblje Rimskoga Carstva zadržali su se na nosivim arhitektonskim elementima usporedno prikaz prednjega dijela tijela bika koji kleči i prikaz bikove glave te realistički i shematizirani prikaz. Bikove protome obično su se nalazile na važnome ulazu u grad ili urbanističko-arhitektonsku cjelinu unutar grada. Razmatra se kojim su građevinama u Puli mogle pripadati konzole s bikovim glavama i zaključuje da trenutne arheološke spoznaje ne dopuštaju konačan odgovor te da je izvjesno tek da su pripadale monumentalnoj javnoj arhitekturi ulaza ili prolaza.

U izvornome znanstvenom članku „Nalaz skeletnih grobova Ozad Arene (prilog topografiji i tipologiji rimskih ukopa u Puli)“ (93-119) Kristina Gergeta Sotončić predstavlja rezultate probnih arheoloških istraživanja na prostoru nekadašnjega koturaljkališta iza Arene provedenih tijekom ljeta 2020. Ona su bila preduvjet za planiranu izgradnju unutar dotad neizgrađenoga dijela gradskoga bloka koji je omeđen Faverijskom ulicom na sjeveru, Scalierovom ulicom na jugu/jugoistoku i prostorom Ozad Arene na zapadu. U dvjema od ukupno triju otvorenih arheoloških sondi otkriveno je deset grobova koji se međusobno znatno razlikuju po tipologiji grobne arhitekture. Dio pokojnika položen je izravno na zemlju, bez ikakve grobne konstrukcije. Grobni prilozi datiraju ukapanja u raspon od 1. do 3. stoljeća. Istraženi grobovi dio su nekropole rimske Pule koja se pružala duž prometnice koja je od Dvojnih vrata vodila prema Nezakciju.

Astrid Mirjana Majkić u izvornome znanstvenom članku „Ulomci oslikane žbuke i štukature iz rimskog domusa na Glavinićevom usponu u Puli“ (121-154) obrađuje ulomke oslikane žbuke i štukature iz rimskoga domusa na Glavinićevu usponu, smještenoga na južnoj padini antičke jezgre Pule. Otkriveni dio domusa u kojem su pronađeni ulomci oslikane žbuke i štukature datiran je u raspon od 1. do 3. stoljeća. Očuvani dekor pripadao je zidnoj i stropnoj površini. Nema podataka o namjeni prostora kojem su navedeni ulomci pripadali jer su pronađeni u sekundarnome položaju.

U izvornome znanstvenom članku „Kasnoantička brodska konstrukcija u uvali Debeljak na rtu Kamenjak (Premantura, Istra)“ (155-186) skupina autora – Giulia Boetto, Vincent Dumas, Ida Koncani Uhač, Pierre Poveda i Marko Uhač – bavi se analizom brodske konstrukcije iz uvale Debeljak kod Premanture koja je bila predmetom podmorskih arheoloških istraživanja od 2017. do 2019. godine. Brod je pronađen na maloj dubini, u ravnini s morskim dnom, ali u poprilično fragmentiranome stanju. Proučavanje ostataka broda dovelo je do novih spoznaja o konceptu i procesu gradnje, iako su zasad još uvijek nepoznati podaci o njegovu podrijetlu i mjestu izgradnje. Međutim, može se pretpostaviti da je riječ o trgovačkome jedrenjaku dužine 15 do 17 metara, koji je najvjerojatnije služio za plovidbu lokalnim akvatorijem.

Kristina Gergeta Sotončić i Teodora Šalov potpisuju članak „Sondiranje dijela gradskih bedema u Puli“ (187-209), kategoriziran kao prethodno pripćenje. Od 2016. do 2020. u sjeveroistočnome, rubnome dijelu Kandlerove

ulice, u Prolazu sv. Teodora i na Danteovu trgu u Puli provedeni su – tijekom izgradnje komunalne infrastrukture i u svrhu pripreme projektne dokumentacije za predviđene zahvate uređenja gradskoga prostora – arheološki radovi koji su rezultirali otkrivanjem segmenata antičkih i kasnoantičkih gradskih bedema te niza izdvojenih nepokretnih nalaza kojima je upotpunjena topografska karta antičke i srednjovjekovne Pule. U radu je posvećena pozornost otkrivenim potezima bedema, čiji je položaj razmotren u odnosu na rezultate prijašnjih arheoloških istraživanja u blizini područja predmetnih arheoloških radova. Pridodani su i podaci o ostalim arheološkim strukturama koje su otkrivene tijekom tih kampanja istraživanja.

Slijedi pregledni znanstveni članak „Povijesna istraživanja i zahvati na Malom rimskom kazalištu u Puli“ (211–232) Đeni Gobić-Bravar, u kojemu se predstavlja Malo rimsko kazalište u Puli kao važan spomenik kulture koji pokazuje status grada u vrijeme rimske vladavine. Taj je spomenik dugi niz godina ležao zatrpan i neprimijećen, korišten uglavnom kao izvor građevinskoga kamena za okolne strukture. Do 19. st. nije se znalo za njegovo postojanje, a tada su počela prva istraživanja koja su na svjetlo dana donijela jedan od ulaza u kazalište. Otkrivanje ostataka kazališta u cjelini postupno se odvijalo tijekom 20. st., ali praćeno dokumentiranjem tipičnim za razdoblje u kojem je provedeno. Stoga danas imamo vrlo malo sačuvanih informacija o istraživanju kazališta. Isto vrijedi za zahvate rekonstrukcije koji su provedeni, a koji su mjestimično bili i tolikoga opsega da su promijenili izgled spomenika u odnosu na stanje prije zahvata. Cilj je članka objedinjavanje dostupnih informacija da bi se dobio pregled događanja koja su se do kraja 20. stoljeća vezivala za Malo rimsko kazalište.

Pedeset i drugu *Histriju archaeologicu* zaključuje prilog „In memoriam Kristina Mihovilić“ (233–237), u kojemu su se tekstom ravnatelja Arheološka muzeja Istre Darka Komše djelatnici Muzeja oprostili od svoje prerano preminule prijateljice, kolegice i suradnice.

Na kraju je važno napomenuti da je sadržaj svih brojeva časopisa *Histria archaeologica* dostupan na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak.

Adriana Gri Štorga